

ТУНДЖЕР ДЖЮДЖЕНОГЛУ

ВІЗИТЕР

(ZİYARETÇİ)

(ЧОРНА КОМЕДІЯ НА ДВІ ДІЇ)

В особі моєї мами присвячую всім матерям світу

Tuncer Cücenoglu
cucenoglutuncer@gmail.com
tcucenoglu@hotmail.com
www.tuncercucenoglu.com

1996 Премія Lions Clubs International за найкращу драматургію

ДІЙОВІ ОСОБИ:

ЧОЛОВІК : Приблизно 35 років. Психіатр. Розуміє все, що говорять, але відповідати може лише очима.

ЖІНКА : Приблизно 30 років. Дружина Чоловіка. Працює на фірмі. Здорова, вродлива.

МАТИ : Приблизно 75 років. Мати Чоловіка.

ВІЗИТЕР : Приблизно 40 років.. Симпатичний.. Янгол смерті (Азраїл)

ГОЛОС ПО ТЕЛЕФОНУ: Вкрадливий голос ловеласа.

ДЕКОРАЦІЇ:

Сучасна лікарняна палата.

Вікно з товстими гардинами.

Ліжко хворого стоїть узголів'ям до задника.

Крісло/диван для того, хто чергує біля хворого.

Двері: одні в коридор, одні – до вбиральні.

Устаткування та начиння – все, що має бути в сучасній лікарняній палаті.

МІСЦЕ ДІЇ: Будь-яка країна.

ЧАС: Наші дні.

ДІЯ ПЕРША

(В палаті Жінка та Чоловік. Чоловік лежить нерухомо, з заплющеними очима. Жінка переживає. Жінка обережно бере Чоловіка за руку. Задумується. Відчуваючи потребу хоч у якійсь діяльності, вмикає радіо. Грає інструментальна композиція. Жінка поглядає на годинник, починає міряти кроками палату. Дзвонить телефон.)

ЖІНКА : *(Хитає слухавку.)* Алло.

ГОЛОС : Моє шанування.

(Заходить Візитер. Мовчки слухає.)

ЖІНКА : Це ви?

ГОЛОС : Я. Я вам не дуже надокучив?.

ЖІНКА : З чого ви взяли?

ГОЛОС : З вашого тону здалося... Якщо я занадто часто дзвоню, ви скажіть, будь ласка...

ЖІНКА : Прошу вас... Ви ж знаєте, в якому я зараз стані.

ГОЛОС : Як там наш хворий?

ЖІНКА : Без змін. Так само, як чотири дні тому, коли ви його бачили. Десь із годину тому приходив професор.

ГОЛОС : О, це добре. Піклуються.

ЖІНКА : Правду кажучи, це тому, що він сам лікар. Медичний персонал в'ється довкола нього, мов метелики. Один відходить, інший підходить. Щось дивляться, аналізи беруть.

ГОЛОС : Добре, що це не зі мною сталося. А то хто б за мною так ходив? Я ж не лікар...

ЖІНКА : *(Усміхається.)* Не жартуйте, прошу вас...

ГОЛОС : Так приємно, що я вас трошки розсмішив...

ЖІНКА : *(Ледь стримуючи сльози)* Розсмішили, розсмішили...

ГОЛОС : Ну, не плачте, прошу вас!

ЖІНКА : *(Опановує себе.)* В мене нерви зовсім розхиталися. Професор каже, що тромб перекрив судину, яка подає кров до мозку. Якщо організму не вдасться якось розчинити цей тромб, то все. Він у такому стані й залишиться...

ГОЛОС : Прошу вас! Я не можу, коли ви так побиваєтесь. Ось побачите, він одужає. Він же ще молодий.

ЖІНКА : Ой, я не знаю...

ГОЛОС : Якби сльозами можна було його підняти на ноги, то я б теж заплакав.

ЖІНКА : Я вже чотири дні тут. Вдень іще нічого, то один зайде, то інший. Врешті-решт хоч по коридору люди ходять. А вночі? Ні душі, лише він та я. Якби не було радіо, я б збожеволіла.

ГОЛОС : І моїх дзвінків. Виходить, треба вам частіше дзвонити.

ЖІНКА : Дякую.

ГОЛОС : Від матері його нічого не чути?

ЖІНКА : Вона ввечері прийде. Уявіть собі, я чотири дні навіть у душі не була.

ГОЛОС : Якщо його мати прийде, вам завтра треба обов'язково вийти на роботу.

ЖІНКА : Щось сталося?

ГОЛОС : Можливо, ви скажете, що це все моя помисливість, але я вам все одно розповім. Наш кадровик, коли я йому сьогодні носив на підпис документ, висловився в тому плані, що економіка зараз у коматозному стані. А потім багатозначно додав: «Цікаво, за цих

умов скільки ми ще зможемо тягти на своїх плечах таку силу-силенну люду? Це ж який тягар!».

ЖІНКА : А до чого тут я? Зрештою, мене лише тиждень немає на роботі. Всі знають, що у мене надзвичайні обставини.

ГОЛОС : Можливо, це моя помисливість. Можливо, якісь асоціації викликав вислів «коматозний стан». Але все одно треба підстрахуватися. Ви ж знаєте, у нас за півроку скоротили сім осіб, які брали відпустку. Щоправда більшу частину вашої роботи я тишком-нишком поробив, але все одно не треба, щоб вони бачили, що робота і без вас може робитися. Ви мене розумієте? Вам неодмінно завтра треба вийти.

ЖІНКА : Я вийду.

ГОЛОС : Коли його мати прийде, ви можете приїхати до мене. Ввечері.

ЖІНКА : Не зрозуміла.

ГОЛОС : Посидимо в спокійній обстановці, поділимося одне з одним проблемами.

ЖІНКА : Це якось... Неправильно... *(Ввічливо)* До того ж мені треба прийняти ванну.

ГОЛОС : Можете прийняти ванну у мене.

ЖІНКА : Ні, ні. Це було б зовсім нетактовно.

ГОЛОС : Ви мені не довіряєте?

ЖІНКА : Причому тут – довіряю чи не довіряю. Мені треба додому.

ГОЛОС : Ну, якщо передумаєте – дзвоніть. Не соромтеся, гаразд?

ЖІНКА : Дякую, що зателефонували.

ГОЛОС : До побачення.

(Жінка неквапно кладе слухавку, але довго не віднімає руки.)

ВІЗИТЕР : *(Подає голос.)* Добрий вечір.

ЖІНКА : *(Побачивши Візитера, схрещеними руками прикриває груди, мовби її застали голою.)* Ви до кого? *(Злякано)* Ви...

ВІЗИТЕР : Друг вашого чоловіка.

ЖІНКА : Добрий вечір.

ВІЗИТЕР : Ви не проти, якщо я присяду?

ЖІНКА : *(Злякано)* Будь-ласка.

(Візитер ставить поруч із диваном футляр, який досі тримав у руках. Розглядає Чоловіка. Жінка намагається пригадати Візитера.)

ВІЗИТЕР : Бажаю вашому чоловікові якнайскорішого одужання.

ЖІНКА : Дякую.

ВІЗИТЕР : Я тільки сьогодні дізнався. Яке лихо! Негайно стрибнув в автобус – і сюди.

(Простягає Жінці флакон одеколону, та бере.)* (* - в Туреччині одеколони з ароматами лимону, тютюну, лаванди тощо є невід'ємною частиною побуту. Одеколон використовується як освіжувач та антисептик для рук.)

ЖІНКА : Дякую. А як ви сюди зайшли? О цій порі відвідувачів не пускають...

ВІЗИТЕР : Ну, чергові в реєстратурі теж люди. У них сім'ї, діти. Платня зараз невисока...

ЖІНКА : Тобто?

ВІЗИТЕР : Треба ж якось підтримати цих самовідданих людей. Всі зараз вдома сидять, телевізор дивляться, а ці – на роботі. Це жертва, її має бути винагороджено. Чи ви не схвалюєте такого роду заохочень?

ЖІНКА : Ясно. Хабар дали.

ВІЗИТЕР : Ну то й що? Без того, про що ви кажете, мене б сюди не пустили. А якби не пустили – я б не провідав свого друга. Після шести годин дороги я не ризикнув пережити таку трагедію.

ЖІНКА : Вибачте, але я вас не пригадую.

ВІЗИТЕР : Зате я вас пригадую.

ЖІНКА : Але ми не знайомі. І на весіллі вас, здається, не було.

ВІЗИТЕР : Так, не було. Ми з вашим чоловіком дружимо з дитинства. Коли ми грали в футбол, він завжди на воротах стояв. Надійний був голкіпер. Стрибав, мов кішка, із самісінького кутка воріт м'ячі витягав. Міг би стати видатним футболістом. Ви знаєте, що таке зірка футболу? Шалені гроші, шалена слава. Машини. Будинки. Більшого народного кумира годі й шукати. А в цьому віці, після помпезної церемонії прощання зі спортом залишивши свої штрафні та кутові, він міг би працювати спортивним оглядачем у великій газеті. Або футбольним експертом на спортивному телеканалі. Це ж здорово! *(З уявним мікрофоном у руці зображує коментатора.)* А тепер питаємо думку нашого шановного експерта: скажіть, будь ласка, чи було в цьому випадку положення поза грою? А тут була підніжка, чи все-таки підкат? А як має реагувати арбітр на стягнуті з суперника труси, якщо їх стягнуто в чесній боротьбі? Чи має призначитися повторний пенальті, якщо воротар зрушив з місця до удару, і в результаті взяв м'яч? Чи призначається штрафний, якщо гравець зіграв ліктем? Якби ваш чоловік допомагав мільйонам глядачів розібратися в цих питаннях, невже це не гідно поваги? Не треба забувати принцип: «Все для щастя людини». А він пішов у медицину. Тобто, обрав самозречення. П'ять найкращих років свого життя він витратив на те, аби з любов'ю намагалися допомогти хворим, виписуючи їм рецепти, яких ніхто, крім фармацевтів, не здатний прочитати. Та ще й у таких жахливих умовах. Борги за оренду, несплачені податки... Ви краще від мене знаєте, скільки разів він поривався закрити свій кабінет. Якби він був акушером-гінекологом, то була б інша річ, але він зробив величезну помилку – пішов у психіатрію.

ЖІНКА : Так, ми натерпілися...

ВІЗИТЕР : Це тільки те, що ви знаєте. А те, про що він вам не розповідав? Те, що він носив у собі? Безсонні ночі? Ви ревнували, думали, що в нього з'явилася інша, а він у цей час розгрібав щоденні проблеми. Ви знаєте, яка це безнадія – сидіти й чекати, поки у тебе проводять аудиторську перевірку?

ЖІНКА : Яюсь він уві сні став повторювати ім'я якоїсь жінки. Як же я його ревнувала! А потім дізналася, що це була його пацієнтка...

ВІЗИТЕР : Власне, не варто було відкривати той кабінет. Треба було влаштуватися працювати в лікарню.

ЖІНКА : Він довго шукав місце в лікарні, але так і не знайшов. Він тільки-но закінчив інтернатуру. Без стажу роботи його нікуди не брали.

ВІЗИТЕР : Він відкрив кабінет у великому місті. Міг би спробувати десь у містечку...

ЖІНКА : У містечку не відкриєш. Там психіатр нікому не потрібен.

ВІЗИТЕР : Чому? Невже в містечку менше проблем?

ЖІНКА : Наші люди навіть до зубного йдуть вже тоді, як зуб виривати треба...

ВІЗИТЕР : А, ось про це я й не подумав... Тоді навіть добре, що не спробували. А то, боюся, ви лежали б зараз поруч із ним, а його мати сиділа б між вами і доглядала б обох по черзі.

ЖІНКА : Вона б сина свого доглядала. Мене – ні.

ВІЗИТЕР : Ваша правда. Я яюсь і забув, що вона вас недолюблює.

ЖІНКА : Недолюблює. Але ви звідки все це знаєте?

ВІЗИТЕР : Я ж кажу вам, що я друг вашого чоловіка. Точніше, він був моїм другом.

ЖІНКА : *(Обурено)* Але ж він живий!

ВІЗИТЕР : Живий? Він не може простягти руку склянку води взяти. В туалет сходити не може. З тобою... не може злягтися. Це не можна назвати життям, так само як не можна сказати про неорганізовану спільноту, що вона живе Хіба я неправий?

ЖІНКА : До чого тут це?

ВІЗИТЕР : Як це, до чого? Хіба не ви за нього задовольняєте всі його життєві потреби? Хіба він може якось повідомити про свої бажання? Хіба він здатний висловити незгоду, якщо йому щось не подобається?

ЖІНКА : Ви революціонер?

ВІЗИТЕР : З чого ви взяли?

ЖІНКА : В студентські роки я теж, як і всі, цікавилася цими питаннями.

ВІЗИТЕР : Я так розумію, симпатизували революційним поглядам.

ЖІНКА : Мої товариші казали, що мені ніколи не стати справжньою революціонеркою. Причисляли мене до дрібної буржуазії... Вони вважали мої погляди нереалістичними.

ВІЗИТЕР : Як на мене, ви – реалістка. Інакше ви б уже знайшли собі спокійне життя під землею. В мирі, рівності та без класових протиріч... Охайненький горбочок з червоними гвоздиками, які ваші товариші приносили б по пам'ятних днях.... Романтика, хіба ні? Можливо, я б сам вас і відправив у це прекрасне, вічне життя.

ЖІНКА : То ви контрреволюціонер?

ВІЗИТЕР : А що, схожий?

ЖІНКА : Ви раніше казали одне, тепер – протилежне.

ВІЗИТЕР : Зовсім не протилежне.

ЖІНКА : Ви назвали передумови людського існування.

ВІЗИТЕР : Правильно. Людина, яка сама собою не розпоряджається і не бореться – не живе.

ЖІНКА : Тобто, вам подобається, коли люди борються.

ВІЗИТЕР : Не просто подобається. Я від цього в захопленні.

ЖІНКА : Але ж ви натякаєте, що могли б за це вбити.

ВІЗИТЕР : Ну, це особливість мого становища. *(Притишеним голосом)* Не завжди виходить робити те, що подобається.

ЖІНКА : Вибачте, але у вас дивні погляди.

ВІЗИТЕР : Мені було б приємніше, якби ви назвали їх не дивними, а реалістичними. Якби Маркс жив у наші дні, то, безсумнівно, списав би своє вчення з потойбічного світу. До того ж, мав би можливість довести свою теорію практикою. Тому що багатий і бідний зустрічаються в тому світі на рівних – як той, так і цей там у самому лише савані, причому саван – без кишень. Світ без війн і експлуатації існує лише під землею. А на землі не можна не поважати тих, хто бореться. Як ними можна не захоплюватися? Вони – герої. Жертвують життям, сім'ями – всім, аби якнайшвидше встановити лад, який забезпечить справжню рівність – як на тому світі. Вдумайся, будь ласка, в мої слова, бо саме в них і криється вся суть.

ЖІНКА : Скажіть, чим ви займаєтесь?

ВІЗИТЕР : А ви як гадаєте?

ЖІНКА : *(Піддається азартові.)* Ви... Ви музикант!

ВІЗИТЕР : Як ви прийшли до такого висновку?

ЖІНКА : *(Вказує на футляр.)* Це скрипка, правда ж? А може, саксофон.

ВІЗИТЕР : Ну те, що там інструмент – правда. Але не музичний. І я не музикант.

ЖІНКА : Стривайте, не кажіть. Я сама вгадаю, хто ви.

ВІЗИТЕР : Не думаю, але спробуйте. Можете задавати навідні запитання. Я можу давати вам підказки. Що я, власне кажучи, з самого початку й роблю. Ну, запитуйте. У вас п'ять запитань у зв'язку з моєю професією. Але одразу встановимо умову: я буду відповідати лише «так» чи «ні». «Так» чи «ні». Домовились?

ЖІНКА : Домовились.

ВІЗИТЕР : Тільки у мене ще одна умова. Після цих п'яти запитань у вас буде дві спроби, щоб вгадати. Гаразд?

ЖІНКА : Дві це мало. Дуже мало. Давайте хоча б три.

ВІЗИТЕР : А три – це дуже багато?

ЖІНКА : Ну, більше, ніж дві. Мені вистачить.

ВІЗИТЕР : Гаразд, у вас три спроби.

ЖІНКА : А може, я з першої вгадаю.

ВІЗИТЕР : Хтозна... Хвилиночку. (*Щось обмірковує.*) Давайте визначимося щодо виграшу та програшу. Бо інакше буде прісно й нецікаво.

ЖІНКА : Ви знаєте, мені так добре. Пройшла моя чотириденна депресія.

ВІЗИТЕР : Ну, ваша депресія не обмежується чотирма днями. Вона тягнеться ось уже з півроку. У нього ж півроку тому стався серцевий напад, правда?

ЖІНКА : Але звідки ви це знаєте?

ВІЗИТЕР : Він довго боровся.

ЖІНКА : З ким боровся?

ВІЗИТЕР : З Азраїлом. І того разу він взяв гору. Його друзі-лікарі в пориві професійної солідарності негайно взялися за справу. Лікували, доглядали. Ще й як! Через місяць його виписали, відвезли додому. Вдень ти йшла на роботу, а з ним залишалась його мати.

ЖІНКА : (*Здригаючись*) Це було нестерпно.

ВІЗИТЕР : Так, це було нестерпно. Адже він будь-якої хвилини міг померти.

ЖІНКА : Для мене це було нестерпно не через тривогу, що він ось-ось помре, а через присутність його матері. Вона облаштувалася в нас і почала скрізь втручатися. Свердлила мене очима так, ніби це через мене з ним таке сталося. Це я була винувата. Це ж я забрала в неї сина, це головним чином через мене він жив у суцільному стресі. Серцевий напад був неминучий, бо я ж довела її сина!

ВІЗИТЕР : Якщо ви почнете зараз ділитися ваші враженнями й думками стосовно свекрухи, то ми повернемося до моєї професії аж наступною весною. І можемо гадати до кінця життя. А в мене часу обмаль! Якщо я скрізь так баритимуся, то в мене робота стане. Отже, повернімося до нашої справи. Що ви хочете за те, що вгадаєте мою професію?

ЖІНКА : Ну, не знаю.

ВІЗИТЕР : Просіть, чого забажаєте.

ЖІНКА : (*Сміється.*) А ви що, джин з лампи Аладіна?

ВІЗИТЕР : Ну, той був із бородою, так що ця спроба не зараховується. Просіть.

ЖІНКА : А що просити? Може, щось, пов'язане з вашою роботою?

ВІЗИТЕР : (*Радо*) Може. Наприклад, можу вам продемонструвати, як я працюю. Зробити показовий виступ. Але все буде по-справжньому.

ЖІНКА : Зараз, вночі?

ВІЗИТЕР : Власне кажучи, ніч – це найзручніший час.

ЖІНКА : А якщо хтось почує в сусідніх палатах чи в коридорі? А якщо ми всю лікарню на ноги піднімемо?

ВІЗИТЕР : В лікарні до цього звикли. Тут нікого цим не здивуєш. Вони це бачать по декілька разів на день.

ЖІНКА : Тобто це всі знають і всі бачили...

ВІЗИТЕР : Ну, в принципі, так. Загалом, результат бачать усі. Але інколи декому доводиться бачити й сам процес.

ЖІНКА : Мені вже цікаво. Але якщо це щось таке, на що незручно дивитися, ви, будь ласка, одразу скажіть. Тоді краще не треба.

ВІЗИТЕР : Я вам розповім, не сподобається – відмовитесь.

ЖІНКА : Гаразд, ну а ви ж від мене чого забажаєте?

ВІЗИТЕР : Ви дружина мого друга. Я дбаю і про нього, і про вас, а отже моє бажання буде таким, щоб це було на користь вам обом.

ЖІНКА : Он як? Нам обом?

ВІЗИТЕР : І навіть на користь його матері.

ЖІНКА : На користь і його матері, і мені? Але це неможливо!

ВІЗИТЕР : Ви здивуєтеся, коли побачите, що можливо. Ну то що, почнімо? Але я ще раз нагадаю: тільки «так» або «ні».

ЖІНКА : Я пам'ятаю. Отже, перше питання. (Задумується.) Ваша робота... Ви її виконуєте в якомусь певному місці, чи в різних місцях?

ВІЗИТЕР : Ну, на таке питання не можна відповісти «так» чи «ні». Переформулюйте, будь-ласка.

ЖІНКА : Ви виконуєте свою роботу в певному місці?

ВІЗИТЕР : Ні.

ЖІНКА : Ага... Тобто, їдете... Ви не прив'язані до конкретного місця... Переходжу до другого питання. Ваша робота пов'язана лише з жінками?

ВІЗИТЕР : Ні.

ЖІНКА : Чудово. Значить, і з чоловіками теж. Жінки, чоловіки, старі, малі – байдуже. Робота на виїзді... Ваша робота пов'язана з продуктами харчування чи з одягом?

ВІЗИТЕР : Стривайте, в цьому питанні цілих два питання.

ЖІНКА : Ви працюєте з продуктами харчування?

ВІЗИТЕР : *(Сам до себе)* «Імо, щоб жити». Є такий крилатий вислів. І що їй на це відповісти? *(Задумується.)* Ні.

ЖІНКА : Гаразд. А з одягом?

ВІЗИТЕР : Некоректне запитання.

ЖІНКА : Ваша робота пов'язана з одягом?

ВІЗИТЕР : Ні. Останнє запитання. Добре подумайте перед тим, як його задавати.

ЖІНКА : *(Думає.)* Ви працюєте в сфері охорони здоров'я, використовуючи при цьому музичний інструмент?

ВІЗИТЕР : Знову у вас два запитання в одному?

ЖІНКА : А що, хіба не можна лікувати і грати при цьому на музичному інструменті?

ВІЗИТЕР : Тобто, по-твоєму, лікар може лікувати пацієнта, граючи йому на скрипці? Чи я щось не так зрозумів?

ЖІНКА : Ви все правильно зрозуміли. Що, хіба це неможливо?

ВІЗИТЕР : Мені не доводилось бачити. Навіть якщо ви таке бачили, я не маю наміру сперечатися. Тому визнаю запитання коректним і відповідаю. Ні. Все, ваші запитання скінчилися. Тепер вгадуйте. У вас три спроби.

ЖІНКА : Робота у вас на виїзді. Пов'язана з будь-якими людьми. Будь-якого віку. Правильно?

ВІЗИТЕР : Але ж ви знову питаєте! Гаразд, ще одна вам поступка. Так.
(Жінка розмірковує.)

ВІЗИТЕР : Я чекаю. Не хочу вас засмучувати, але все одно виграю я.

ЖІНКА : Не кажіть «гоп», поки не перескочите. Може я ще вгадаю.

ВІЗИТЕР : Не варто так напружуватися. Навіть якщо ви виграєте, ви однаково програєте. Але в врешті-решт все одно виграєте ви.

ЖІНКА : Щось я не дуже розумію, як це можна програти і при цьому виграти...

ВІЗИТЕР : Не переймайтеся. Все одно врешті-решт зрозумієте.

ЖІНКА : Але я хочу виграти так, щоб не програти.

ВІЗИТЕР : Не тягніть час, будь ласка. Я чекаю.

ЖІНКА : Ви музикант?

ВІЗИТЕР : Я ж уже казав, що ні.

ЖІНКА : Але ж це футляр від інструмента.

ВІЗИТЕР : Ні! Ні-і-і-і!!! Господи ти мі боже! Ну сказав же: ні! Щоб у вас одна спроба не згоріла, будемо вважати, що я цього не чув.

ЖІНКА : Не сердьтеся будь ласка! Так цікаво. У мене вже півроку не було такого співбесідника.

ВІЗИТЕР : Ми з вами не бесідуємо, а граємо.

ЖІНКА : А, байдуже. Все одно цікаво. Ви одружені?

ВІЗИТЕР : Знову запитання. Через вас ми ніяк не можемо дограти.

ЖІНКА : Це було питання не по темі.

ВІЗИТЕР : *(Втомлено)* Ну, одружений. Маю трьох янголят смерті.

ЖІНКА : *(З докором)* Можливо, ваші діти непослухи й погано поводяться, гаразд. Але ж називати їх янголами смерті – як, на мене, це занадто...

ВІЗИТЕР : *(Виходячи з себе)* Це справді три маленьких, янголи смерті, три Азраїли! Зрозуміло вам? Всі троє! Два хлопчики й дівчинка!

ЖІНКА : Не сердьтеся. Вочевидь, ваші діти вам добряче допекли. Але все одно не треба їх так називати, будь ласка. Це ж діти! Хоча, звичайно, прикро, що вони вам дошкуляють.

ВІЗИТЕР : *(Задихаючись)* І жінка в мене янголиця смерті!

ЖІНКА : Це ж треба таке! А по вас і не скажеш, що вас так доводять. Вмієте ви приховувати свої проблеми.

ВІЗИТЕР : *(Невдоволеним тоном)* Нічого я не приховую! Ніхто мене не доводить! У мене щаслива сім'я! Коли я повертаюся з роботи, вони всі з нетерпінням чекають на гостинці! Всі четверо видивляються мене в вікно! Вони мене дуже люблять! Скучають за мною!

ЖІНКА : З вами все в порядку?

ВІЗИТЕР : Не випробуйте мого терпіння! Давайте вже, вгадуйте, годі зволікати. Ну, перша спроба!

ЖІНКА : То ви кажете, щоб я подумала, перш ніж відповісти, то раптом починаєте підганяти.

ВІЗИТЕР: Думайте, але не цілу ж годину! Треба думати швидше. Власне, треба було обумовити, скільки дається на роздуми. Втім, це ще не пізно зробити. Давайте так: півхвилини – й відповідь.

ЖІНКА : Ну, півхвилини мені не вистачить, щоб усе добре обміркувати. Краще вже хай буде хвилина.

ВІЗИТЕР : *(Глузливо)* А ще краще – п'ять, так?

ЖІНКА : Звичайно, це зовсім чудово. Як раз вистачить, щоб усе ретельно обдумати. Ви мені даєте прекрасний шанс. Дякую.

ВІЗИТЕР : За що?

ЖІНКА : Ну, що дали більше часу на роздуми.

ВІЗИТЕР : А скільки я вам дав часу на роздуми?

ЖІНКА : П'ять хвилин.

ВІЗИТЕР : То ви це взяли за чисту монету?

ЖІНКА : Ну ви ж самі сказали, хіба ні?

ВІЗИТЕР : Сказав, але ж не в тому сенсі, в якому ви подумали! Гаразд, хай буде хвилина.

ЖІНКА : Тобто, ви зрікаєтеся своїх слів?

ВІЗИТЕР : В мене купа справ, я не можу цілу годину вас чекати. Якщо я на кожне завдання буду марнувати стільки часу, то у мене сил не залишиться працювати. Ви що, не бачите, що ми живемо в вік швидкостей? Ви не в курсі, що зараз навіть війни обмежуються іноді всього кількома днями?

ЖІНКА : А іноді тривають роками. Чому ви наводите як приклад саме найкоротші? Чому війни тривають довго? Тому що не всі країни мають ефективну зброю. От і в мене

розумові здібності обмежені. Отже, ви маєте поблажливо ставитися до мене і дати мені більше часу на роздуми.

ВІЗИТЕР : Як ви можете ставити на одну дошку мислення й війну? Це ж діаметрально протилежні поняття!

ЖІНКА : А якщо у вас немає зброї, то як ви зможете втілити свої задуми?

ВІЗИТЕР : Наша гра перетворилася на демагогію. Якщо ви не збираєтеся вгадувати, то припинімо.

ЖІНКА : Ні, ні, я вгадую. Спроба перша. Ви... маркетолог!

ВІЗИТЕР : Не вгадали. Я не маркетолог.

ЖІНКА : А мені здалося, що маркетолог. Прикро. Чесне слово, прикро.

ВІЗИТЕР : Терпіти не можу завдавати прикрощів, особливо жінкам та дітям. Тільки через це я інколи недовиконую свої обов'язки. За стільки років роботи я отримав два попередження про неповну службову відповідність, один раз мені вирахували з платні – і все через цю мою слабкість. Не засмучуйтесь, будь-ласка. До того ж, ви не можете заперечувати, що я постійно даю вам підказки. Будемо вважати, що я й маркетолога не чув. Хіба ви казали щось про маркетолога? Я щось не пригадую. Тож будь ласка, ваша перша спроба.

ЖІНКА : *(Подумавши)* Ви репетитор.

ВІЗИТЕР : З чого ви взяли?

ЖІНКА : Ну, репетитори весь час їздять до учнів...

ВІЗИТЕР : А яке відношення має до репетиторства цей інструмент?

ЖІНКА : Так ото ж. Я сама ніяк не второпаю. До чого він? А ви, бува, не вчитель музики?

ВІЗИТЕР : Скільки разів я казав, що це не музичний інструмент?

ЖІНКА : Ви ніби й схожі на репетитора...

ВІЗИТЕР : Я не репетитор! Викиньте з голови, що в футлярі музичний інструмент! Наступна спроба.

ЖІНКА : *(Поглядає на годинник, розмірковує.)* Робота на виїзді... В футлярі – не музичний інструмент... Точно, не музичний. Цільова група – чоловіки й жінки різного віку.

ВІЗИТЕР : Тепліше, тепліше. Слово «цільова» - дуже добре. Якщо ви на ньому зосередитесь, ваші шанси зростуть.

ЖІНКА : Цільова! Ціль! Ціль! Ціль, правильно?

ВІЗИТЕР : Дам вам ще маленьку підказку. Для чого використовується ціль? Ну, мішень? *(Отисує.)* Ну, кружечки такі. А посередині велика точка.

ЖІНКА : Щоб стріляти. По мішені стріляють. То там що, зброя?

ВІЗИТЕР : *(Радісно)* Зброя! Можна сказати, що зброя. Та ні, власне кажучи, в футлярі – справжнісінька зброя. Браво! Тепер ви точно вгадаєте.

ЖІНКА : Ви...

ВІЗИТЕР : Робота, пов'язана зі смертю. Будь ласка, більше уваги до деталей.

Помирати... Віддавати душу... Хто по неї приходить, по душу? Подумайте, не кваптеся з відповіддю. Не зіпсуйте вашу останню спробу!

ЖІНКА : От ви спитали: «Хто приходить по душу?», і я одразу здогадалася. Дякую за підказку!

ВІЗИТЕР : *(Радю)* Кажіть!

ЖІНКА : Ви поліцейський! Поліцейський, поліцейський!

ВІЗИТЕР : Отакої...

ЖІНКА : Я вгадала, правда ж?

ВІЗИТЕР : Не вгадали. Я ж вам казав, що моя робота не пов'язана з якимось певним місцем. Ви знали, що я працюю на виїзді.

ЖІНКА : Але ж є наряди, які виїжджають на місце події...

ВІЗИТЕР : Ну все, досить. Ви не вгадали. Але виграєте все одно ви.

ЖІНКА : І як це так, розкажіть-но, будь ласка?

ВІЗИТЕР : А може я спочатку скажу, хто я?

ЖІНКА : А можна я ще разочок спробую, ну будь ласка!

ВІЗИТЕР : Не треба, а то справа ще затягнеться. Крім того, я не маю ані найменшого сумніву, що ви не вгадаєте. А тимчасом, я вам підказував. Але ж ви така нерішуча... Ну, побачите мій спецодяг – одразу зрозумієте.

(Візитер знімає плащ, кидає його на крісло і постає перед Жінкою в традиційному балахоні Азраїла.)

ЖІНКА : А-а-а! Все так просто!

ВІЗИТЕР : Ну я ж вам казав! Ну давайте, кажіть. Хочу почути це з ваших вуст і насолодитися перемогою. Ну ж бо, кажіть!

ЖІНКА : Ви подолаз.

(Візитера починає трусити, мов у пропасниці.)

ЖІНКА : І що тут було вгадувати? Виявляється, все так просто. А ви ще казали, що підказуєте! *(Перераховує.)* Сказали б: море... плавати... пірнати... От тоді б я вгадала.

ВІЗИТЕР : *(Робить безглузді рухи, ніби намагається вискубти собі волосся. Можливо, стає на голову. Можливо, робить сальто. Підбігає до стіни, б'ється головою. Неймовірним зусиллям опановуючи себе, робить Жінці знак мовчати. Тремтливими руками дістає з футляра свою традиційну зброю – косу, бере її так, як це звикли зображувати на малюнках. Розлючено сичить.)* А тепер?

ЖІНКА : А тепер ви подолаз із косою.

(Візитер неприємно падає в крісло. Жінка хапає зі столика вату, змочує одеколоном, підносить візитерові під ніс, протирає обличчя, шию, груди. За хвилину Візитер розплющує очі. Розгублено озирвається.)

ЖІНКА : Що з вами? У вас підскочив тиск? Вам би випити солоного айрану... Але де ж його взяти?

(Візитер жалібною гримасою благає Жінку замовкнути.)

ЖІНКА : Що я можу для вас зробити?

ВІЗИТЕР : *(Через силу)* Помовчіть. Просто помовчіть. Будь-ласка.

ЖІНКА : Я можу покликати чергового лікаря.

ВІЗИТЕР : *(Більше не в змозі тримати себе в руках, хапає Жінку за руку.)* Цить! Заткніть пельку! А то я вам її зараз сам заткну! Клянуся, заткну!

ЖІНКА : Пустіть руку! Боляче! Схаменіться!

ВІЗИТЕР : *(Відпускає Жінчину руку, знову робить благальну гримасу.)* Вибачте. Мені раптом стало зле. Я сам не знаю, що роблю. *(Підводиться... Виглядає досить бадьоро.)* Зі мною часом таке буває Нічого страшного. Забудьте, будь ласка, про цей прикрий випадок. Якщо хтось довідається, то я сорому не оберуся.

ЖІНКА : Я нікому не скажу, можете бути певні.

ВІЗИТЕР : З хвилини на хвилину завітає ваша свекруха. Так що давайте ближче до справи. Ви мене слухаєте?

ЖІНКА : Слухаю.

ВІЗИТЕР : Ну то слухайте дуже уважно. Ви мусите керуватися не емоціями, а розумом. З цього моменту всі емоції геть, залишаємо лише раціональний підхід. Домовились?

ЖІНКА : Але ви мені так і не сказали, що саме я виграю, якщо програю.

ВІЗИТЕР : І не скажу. Всі пояснення мушу залишити насамкінець, щоб було ефектніше. Якщо я, мов недосвідчений політик, з самого початку викладу все те, що треба сказати в кінці, то неминуче програю. А в нашій роботі програвати не можна. Ну що, почнімо?

Гаразд?

ЖІНКА : Гаразд.

ВІЗИТЕР : Перш за все, погляньте на свого чоловіка. Дивіться, дивіться.

ЖІНКА : Ой! Я так захопилася вашими ребусами, що й забула про нього.

ВІЗИТЕР : Що ви бачите?

ЖІНКА : Його бачу.

ВІЗИТЕР : Що він робить?

ЖІНКА : Нічого не робить. Спить і все.

ВІЗИТЕР : Мертвим сном. Правда ж?

ЖІНКА : Ні. Інколи він розплющує очі. Мене бачить. Бачить все, що довкола. Моргає... І плаче... Він все розуміє. Але мені так боляче на нього дивитись...

ВІЗИТЕР : От і добре. Ви правильно оцінюєте ситуацію. А що ви для нього робите?

ЖІНКА : Я за ним доглядаю. Коли він плаче, я ледь стримуюся, щоб теж не розплакатись. А інколи не стримуюсь, тоді ховаюсь у вбиральні. Або вмикаю замість верхнього світла нічник, щоб він не бачив моїх сліз.

ВІЗИТЕР : Тобто, мучишся.

ЖІНКА : Мучусь.

ВІЗИТЕР : А він розуміє, що ти мучишся?

ЖІНКА : Розуміє.

ВІЗИТЕР : Значить, він теж мучиться. Ви мучите одне одного. Ви мучитесь і вдень, і вночі.

ЖІНКА : Але що ж я ще можу зробити?

ВІЗИТЕР : Ось у цьому й полягає гірка істина! Ти нічого для нього не можеш зробити, ти можеш тільки страждати.

ЖІНКА : А хіба цього не досить?

ВІЗИТЕР : А хіба досить? Я так розумію, ви кохаєте свого чоловіка.

ЖІНКА : Кохаю. Ми з ним прожили багато чудових днів... І незабутніх ночей... Як же мені його не кохати? Він для мене – все.

ВІЗИТЕР : Але ж ви буквально щойно захопилися грою зі мною й забули про нього. Ніби його тут і не було.

ЖІНКА : Нічого я не забула!

ВІЗИТЕР : Ваші слова стосуються того, що мало бути, а не того, що насправді було. Ви приховуєте правду. Будьмо чесними одне з одним, будь ласка.

ЖІНКА : Ну, забула. Втім, що ж ви хочете? Я цілих чотири дні просиділа біля його ліжка. Я вся на нервах. Мій мозок свердлить питання: «А що ж далі?».

ВІЗИТЕР : Так чи інакше, але при першій же можливості ви знаходите спосіб втекти від реальності.

ЖІНКА : Людям, що мають проблеми, лікарі радять рибалити або плести на спицях. І мій чоловік радить так робити... Радив... От і я так само тікаю від реальності.

ВІЗИТЕР : Правильно... Бачите, наша розмова починає набирати якогось сенсу. Бо ви почали казати правду. Продовжуйте в тому ж дусі, і вам полегшає. Ви вже чотири дні не ходили на роботу.

ЖІНКА : Не ходила.

ВІЗИТЕР : Але тепер мусите йти. Зараз економічна криза, ніхто нікого задурно тримати не буде... Можете опинитися на вулиці.

ЖІНКА : Ви праві.

ВІЗИТЕР : А якщо ви залишитесь без роботи, то за що житимете? Є у вас додатковий заробіток?

ЖІНКА : Немає. До того ж ми вже півроку намагаємось жити тільки на мою платню. Кабінет же не працює. Вже мусили почати потроху розпродувати якісь речі.

ВІЗИТЕР : Кепські справи..

ЖІНКА : Але мене не виженуть. Зараз свекруха прийде. Вдень вона з ним сидітиме, а я зможу ходити на роботу.

ВІЗИТЕР : Ви повертаєтеся до реальності. Це мене тішить.

ЖІНКА : А після роботи я приходитиму сюди. По ночах буду доглядати його.

ВІЗИТЕР : Будете зі своєю ненаглядною свекрухою вдвох дрімати в цьому кріслі, еге ж?

ЖІНКА : Ну, це тимчасово. Сподіваюся, через місяць нас випишуть додому. До того часу буде готове спеціальне ліжко.

ВІЗИТЕР : І будете ви разом зі свекрухою любесенько собі жити-поживати...

ЖІНКА : І будемо, бо ми обидві його любимо, отже, мусимо терпіти одна одну. Ми з нею вже про все по телефону домовились.

ВІЗИТЕР : Поплакали, еге ж?

ЖІНКА : Поплакали...

ВІЗИТЕР : Тобто, ви обидві керуєтеся не розумом, а емоціями... Вона – мати, ви – дружина. Але вам не спало на думку, що його мати вже літня жінка? А раптом вона завтра залишить цей світ? Ви не задумувалися над цим?

ЖІНКА : Не задумувалася.

ВІЗИТЕР : Ну так задумайтесь. Якось ввечері повернетесь з роботи, а свекруха... Полетіла на небеса... Що ви тоді робитимете?

ЖІНКА : Я сподіваюся, що такого не буде.

ВІЗИТЕР : А чому? Літня жінка... Син у неї тільки й може, що плакати. Марно плакати, до речі. Яка мати може знести таке горе? Гаразд, і хто його тоді доглядатиме вдень? Не забувайте, ви вдень працюєте.

ЖІНКА : Я візьму відпустку.

ВІЗИТЕР : Зверніть увагу, знову емоції. Відпустка у вас одна на рік. І я вам уже казав, що не раджу її зараз брати. А решта одинадцять місяців? Що будете робити?

ЖІНКА : Не знаю.

ВІЗИТЕР : Та й квартира у вас, я думаю, орендована...

ЖІНКА : З квартирою ми розібралися. Свекруха продає свій будинок у селі, купує тут маленьку квартиру. Так що оренду платити не треба.

ВІЗИТЕР : Це тішить. Але що ви будете робити, коли сидітимете без роботи? Що їстимете, що питимете? Сподіваюся, ви не будете верзти нісенітниці на зразок того, що, мовляв, сидітиму на дієті. Бо зайвої ваги у вас щось непомітно. Ви навіть дещо змарніли за останні півроку. А особливо за ці чотири дні. Правда ж?

ЖІНКА : Правда.

ВІЗИТЕР : До того ж, власна квартира теж усіх проблем не вирішує. Є ще комунальні послуги, консьерж, купа інших платежів. З чого ви все це платити збираєтесь?

ЖІНКА : Свекруха отримує пенсію.

ВІЗИТЕР : Я бачу, ви маєте дуже слабке уявлення про пенсії. До того ж це пенсія її чоловіка, яку їй продовжують виплачувати після його смерті. Це смішні гроші. Не хочу вас засмучувати, але її, можливо, вистачить на оплату рахунків за електроенергію.

ЖІНКА : Та не така вже вона мала! Її на все вистачить. А на мою платню ми спокійнісінько зможемо жити. Хіба нам багато треба?

ВІЗИТЕР : *(Побачивши, що Чоловік розплющив очі)* Він розплющив очі.
(Жінка дивиться на Чоловіка, той ніби силкується щось сказати. Жінка намагається стримати сльози, але не втримується, вибігає до вбиральні. Чоловік відшукуює очима Візитера, кидає на нього вдячний погляд, ніби дякуючи за те, що той прийшов. Візитер усміхається в відповідь. Обмінюються дружніми усмішками.)

ВІЗИТЕР : Ти мене чуєш, правда ж?
(Чоловік з очевидною радістю моргає очима.)

ВІЗИТЕР : Я прийшов по тебе.
(Чоловік щасливо усміхається.)

ВІЗИТЕР : Але час іще є.

(Чоловік похнюплюється.)

ВІЗИТЕР : Я знаю, що тобі так і кортить вирушити зі мною. Такі безнадійні хворі готові весь світ на ноги підняти, аби я їх забрав. Але що вдієш, якщо Комітет захисту прав людини не дає? В таких випадках вимагають згоди матері, дружини, батька, брата, сестри... Власне, через них і тиснуть. Мусимо коритися. Наша команда вирішила спробувати піти шляхом переконування. Якраз із тебе й починаємо експеримент.

(Чоловік виказує стурбованість.)

ВІЗИТЕР : Потрібно, щоб твої дружина й мати дали згоду. Ти розумієш?

(Чоловік у безнадії морщить обличчя.)

ВІЗИТЕР : Ну, не треба впадати в розпач. Жінка вже ось-ось погодиться. Мене більше турбує твоя мати. Але будь певен, я вмовлю обох.

ЖІНКА : *(Заходить.)* Господи Боже мій, я не можу. Несила дивитися, як він плаче. Аж серце розривається.

ВІЗИТЕР : Є вихід.

ЖІНКА : Скільки разів я просила його не плакати!

ВІЗИТЕР : Він не може не плакати. Він усе чудово розуміє.

ЖІНКА : Тромб може розсмоктатися. Він це теж знає. Але все одно плаче.

ВІЗИТЕР : Він прекрасно знає, що насправді тромб не розсмокчеться. Йому самому не раз доводилось у такий же спосіб утішати хворих. Не будемо обманювати себе. Вихід тут один. *(Пауза.)* На небеса.

ЖІНКА : *(Робить радіо гучніше, щоб Чоловік не чув розмови.)* Що ви таке кажете?

ВІЗИТЕР : Я кажу, що він має померти. Ви мене зрозуміли?

ЖІНКА : Я навіть думати про це не хочу!

ВІЗИТЕР : Це найкращий вихід для всіх вас. Мине кілька днів, і ви самі скажете: «Слава Богу, відмучився». І проблеми скінчаться.

ЖІНКА : Навіть простої ймовірності того, що цей клятий тромб розсмокчеться, вже достатньо, щоб не дозволити собі бажати цього.

ВІЗИТЕР : Ну навіщо ж бажати? Достатньо просто про це подумати й озвучити цю думку – і все владнається.

ЖІНКА : Як це? Це що ж, я сама?...

ВІЗИТЕР : Ні, в жодному разі! Це був би злочин.

ЖІНКА : А як тоді? Що ви хочете сказати? Хто це зробить?

ВІЗИТЕР : Того, хто це зробить, довго шукати не треба, він поруч.

ЖІНКА : Я вас не розумію!

ВІЗИТЕР : Ну ось же я, перед вами стою.

(Пауза.)

ЖІНКА : Ви? Що ж ви за людина така?! Ви божевільний?! Як ви можете таке пропонувати?!

ВІЗИТЕР : Я не людина і не божевільний. Звичайний собі янгол смерті.

ЖІНКА : *(Ніби не почувши)* А ще друг називається!

ВІЗИТЕР : Та ніякий я йому не друг. То я вам сказав, щоб ви не лякалися. Тобто, це така собі безневинна неправда. Люди частенько до неї вдаються. Та ви, власне кажучи, одразу зрозуміли, що я і є той самий довгоочікуваний янгол смерті. Просто вдали, що не розумієте, адже ваша підсвідомість висуває на перший план емоції і заважає вам мислити раціонально. Я це одразу розкусив, і саме тому так швидко опритомнів. Невже ви ніколи не бачили на малюнку янгола смерті з косою? А пам'ятаєте, ви обіцяли мені раціональний підхід? То що ж сталося? Ви зреклися своєї обіцянки? Ви – жінка молода, до того ж дуже приваблива й гарна. Коло вас упадає чимало чоловіків, і в першу чергу отой ваш колега по роботі.

ЖІНКА : Але у мене, крім чоловіка, ні з ким нічого не було.

ВІЗИТЕР : А я й не кажу, що було. Але піврічний піст почав пробуджувати в вас потребу знову пережити пристрасть. Особливо останніми днями. Не обманюйте себе, будь ласка. І це не можна ставити вам у провину. Ви зараз у дуже непростій ситуації. Принаймні, подумки ви уявляєте близькість із іншим чоловіком. Навіть щасливі пари за допомогою таких думок можуть збуджуватися, аби злягтися ще раз. Сексологи називають ці думки еротичними фантазіями. Не звинувачуйте себе. Ці фантазії трапляються у всіх. Навіть у ліжку зі своїм подружжям люди можуть уявляти собі запах, ніс, губи чи статевий орган іншого чоловіка чи жінки. Ви що, ніколи не мріяли про іншого чоловіка? Зокрема в момент близькості ось із ним? Скажіть, ну уявляли ж?

ЖІНКА : *(Збентежена. Їй здається, що Чоловік заснув, але вона все-одно говорить притишеним голосом.)* Я вас боюсь. Ви наче думки мої читаєте.

ВІЗИТЕР : Я на таких сеансах бував не раз, тож знаю. Але тепер тобі фантазій вже буде замало. Не треба ганити себе, така реальність. Просто ти вже добряче знудьгувалася за запахом чоловічого тіла. Ти навіть відчуваєш неймовірну насолоду від того, що твій колега по роботі тебе прагне.

ЖІНКА : Але ж я не йду до нього, хоч він і запрошував.

ВІЗИТЕР : І скільки ти ще опиратимешся? Чи ти чекаєш, поки тебе висушить журба? А може, сподіваєшся втопити горе в алкоголі?

(Жінка підходить до Чоловіка, бере його за руку. Задумується.)

ЖІНКА : Не марнуйте слів. Нічого ви від мене не доб'єтесь. Йдіть собі з добра ума. Я кохаю свого чоловіка. Поки є хоч якийсь шанс, я лишуся з ним.

ВІЗИТЕР : Але ж я прийшов по його душу. І будь-що її заберу.

ЖІНКА : Ні!

ВІЗИТЕР : А інакше на мене чекає стягнення.

ЖІНКА : Мене це не обходить.

ВІЗИТЕР : Зате мене обходить. Тоді давайте шукати іншого виходу. Поміркуймо разом. Я не хочу втратити шанс стати янголом смерті першого рангу. Ви мене розумієте?

ЖІНКА : Не хочеться і вам нашкодити. Але що я можу вдіяти?

ВІЗИТЕР : Давайте я вашу душу заберу.

ЖІНКА : Тобто, як це?

ВІЗИТЕР : Дуже просто, адже це за вашим власним бажанням. Повірте, йти не так уже й важко. Ви ще дякувати будете!

ЖІНКА : Ви самі розумієте, що верзете?

ВІЗИТЕР : Своім самозреченням ви подаруєте життя вашому чоловікові. Вищий Суд гніватиметься, але я можу відбутися якимось незначним стягненням. Це ж у мене перший такий випадок за всю кар'єру. А такі прецеденти вже були...

ЖІНКА : Ні, ні! Це якесь безглузде самозречення. *(Випускає Чоловікову руку.)*

Невідомо, одужає він, чи ні...

ВІЗИТЕР : А хіба ви жовіво не приносите себе в жертву заради нього? Ви ж навіть у театр не зможете сходити, поки доглядатимете його. А той, хто в театр не ходить – вважайте, і не живе... То давайте все приведемо в відповідність. І мене заодно виручите.

ЖІНКА : Марно стараєтесь.

ВІЗИТЕР : Ви мені не залишаєте жодного виходу. Але не думайте, що я змирюся з цим і піду геть. Я вас попереджаю! *(Хапається за косу.)* Чуєте мене? Я вашу душу заберу!

(Жінка починає метушитися в палаті, намагаючись утекти.)

ВІЗИТЕР : І ваше самозречення таким чином досягне свого найвищого прояву!

(Візитер махає косою, Жінці щоразу вдається повернутися.) А яка була б насолода прийняти теплу ванну, відчути в своєму лоні плоть колеги по роботі! До того ж, для кого ці жертви?

Ваш чоловік все одно не в змозі їх оцінити. Крім того, поки ви були у вбиральні, очима благав мене, щоб я забрав у нього душу. *(Переслідування триває, але Візитер, очевидно,*

просто намагається переконати Жінку, бо свідомо махає косою таким чином, аби не влучити.) А найголовніше – це твоя свекруха. Якщо ти сподіваєшся, що вона це оцінить, то глибоко помиляєшся. Вона залишиться зі своїм сином сам-на-сам! Ти розумієш? Сам-на-сам!

(Жінка раптом зупиняється, Візитер теж.)

ЖІНКА : Вони житимуть, а я...

ВІЗИТЕР : Так, а ви не зможете навіть ванну прийняти! До того ж ця ваша свекруха вам навіть квіточок на могилку не покладе!

ЖІНКА : Не покладе.

ВІЗИТЕР : Ну то як?

ЖІНКА : А хіба іншого виходу немає?

ВІЗИТЕР : А хіба є?

(Жінка розмірковує.)

ВІЗИТЕР : Нема коли роздумувати. Дочекайся свекрухи, відпросися в неї і йди звідси. Прийми ванну. Це тебе заспокоїть. Потім добре відіспись. І не треба себе ганити. Врешті-решт сама скажеш, мовляв, добре, що відмучився. Молитися за мене будеш.

(Жінка опускається в крісло. Візитер опускає додолу косу.)

ВІЗИТЕР : І Комітет захисту прав людини не підкопається. Ще й тишком-нишком пишатимуться, адже зробили все, що від них залежало. А я з почуттям виконаного обов'язку куплю трьом своїм малюкам подарунки й повернуся, як каже моя дружина, до нашого гніздечка з червоними віконницями. Дружина з діточками, мабуть, виглядають мене в вікно. Так усім буде краще. В тому числі й тобі. Кращого виходу годі уявити. І твій коханий чоловік не мучитиметься. Всім легше стане!

(Візитер замовкає. Жінка поринає в болісні роздуми.)

ЗАВІСА

ДІЯ ДРУГА

(Візитер вдягнув плац. Складає косу в футляр. Жінка сидить в кріслі, задумана. Але не надто вагається. Чоловік лежить нерухомо, з заплющеними очима. З радіоприймача лунає задумлива інструментальна мелодія. Візитер застібає змійку футляра, бере його під пахву.)

ВІЗИТЕР : *(Поглянувши на годинник)* Запізнюється!

ЖІНКА : Зараз прийде.

ВІЗИТЕР : Весь графік збився!

ЖІНКА : Але вона не повинна вас тут бачити. Я піду, тоді прийдете до неї.

ВІЗИТЕР : Про це не турбуйтеся. Можете бути певні – все залишиться між нами.

(Пауза. Дзвонить телефон, Жінка бере слухавку.)

ЖІНКА : Алло!

ГОЛОС : Мої вітання!

ЖІНКА : Добрий вечір!

ГОЛОС : Його мати вже прийшла?

ЖІНКА : Прийде з хвилини на хвилину.

ГОЛОС : Хоч би вже скоріше вона прийшла...

ВІЗИТЕР : *(Стиха)* Хто там?
ЖІНКА : *(Затуляючи слухавку долонею)* Мій колега по роботі.
ВІЗИТЕР : А, цей! Розмовляйте на здоров'я. *(Багатозначно посміхається.)* Не упустіть шансу.
ГОЛОС : Нудьгуєте?
ЖІНКА : Трошки.
ГОЛОС : Хоч би вже скоріш вона прийшла.
ЖІНКА : Скоріше б.
ГОЛОС : Ви погано почуваєтесь, правда?
ЖІНКА : Дуже.
ГОЛОС : Приймете гарячу ванну, і вам полегшає.
ЖІНКА : Не думаю.
ГОЛОС : Я щойно прийняв. Вона заспокоює. Після ванни келишок – і так стало добре, втому мов рукою зняло. Поставив Вівальді. Моя пропозиція в силі.
ЖІНКА : Я пам'ятаю.
ГОЛОС : То ви прийдете?

(Жінка не відповідає. Візитер не витримує, жестами показує їй, що треба погоджуватися.)

ГОЛОС : Ви не відповіли.
ЖІНКА : Прийду.
ГОЛОС : Я дуже радий.
ЖІНКА : *(Тремтливим голосом)* Обсудимо ситуацію.
ГОЛОС : Авжеж, обговоримо. У нас буде вдосталь часу.
ЖІНКА : Але все залежить від того, коли вона прийде.
ГОЛОС : Скоріше б уже! Що ж робити?
ЖІНКА : Зачекаємо.
ГОЛОС : Сподіваюся, вона не забариться.

(Жінка повністю захоплюється розмовою з Голосом, забуває про все інше. В коридорі лунають кроки. Візитер, зрозумівши, що це йде Мати, схвильованими жестами намагається подати знак Жінці.)

ГОЛОС : Я набираю ванну. Навіть кришку зараз зніму з шампуню, щоб наблизити тобі мить насолоди.

(Візитер торсає Жінку за плече, але марно. Тоді він хапає свій футляр і ховається за гардину.)

ГОЛОС : І розстібни задалегідь застібки на бюстгальтері, а то вони погано піддаються.

ЖІНКА : В мене вони легко розстібуються.

(Мати заходить у палату. В одній руці в неї пюнітр і невеличка валіза, в другій – ковчез. Жінка помічає Матір.)

ЖІНКА : *(Кладучи слухавку)* Ласкаво просимо.

МАТИ : *(Кладе все, що принесла, підходить до ліжка хворого, стає в головах і починає беззвучно причитати.)* Синку! Невже ж я тебе виростила, викохала, щоб отакого діждати? *(Ледь стримує сльози. Бере синову руку, нестить.)*

ЖІНКА : Розбудите.

МАТИ : *(Кидає на Жінку спопеляючий погляд.)* Це мій син!

(Знову з ніжністю повертається до сина. Чоловік прокидається, бачить Матір. Мало-помалу скривлює обличчя, бореться з собою, аби не заплакати.)

ЖІНКА : *(Притишеним голосом)* Не плачте при ньому. Лікар заборонив. Підіть до вбиральні.

(Мати, злякавшись, що може завдати синові шкоди, йде до вбиральні.)

ЖІНКА : *(Навздогін)* Отам і плач собі досчочу! Тільки заплаканою не приходь!
(Зі вбиральні чути звуки, що скоріше нагадують хрипіння крана, який відкрили, коли тільки-но дають воду.)

ВІЗИТЕР : *(Висовуючи голову з-за гардини)* А якщо він там передумає? *(Робить знаки Жінці, щоб та підійшла до нього. Жінка підходить.)* Ванна розслабляє, секс заспокоює, сон відновлює сили! Вранці прокинешся свіженькою, ніби щойно на світ народилась! Шкіра буде пружна й красива, буквально оживе! Спробувати ці три речі підряд – це просто прекрасно, захоплююче, сповнено глибокого змісту! Вам неймовірно пощастило. Ви завтра відродитесь. Поверніться-но спиною. *(Жінка повертається, Візитер запускає руки її під блузку й легким рухом розстібає бюстгальтер. Не грубо, як деякі чоловіки, а майстерно й акуратно, одним рухом. Ніби виймає волосину з вершкового масла.)* Ось тепер ти готова.

ЖІНКА : *(Мов причарована)* Дякую. *(З молитовною пошаною цілує Візитерові руку.)*

ВІЗИТЕР : Ну, тепер баритися ніяк не можна. Не допусти, щоб збудження пройшло. Немає в світі більших тортур, аніж змушувати чоловіка терпіти. І якщо в нього візьме й перегорить, то в тебе так швидко не згасне. Для жінки теж немає більшої муки, як терпіти. Адже вулкан прагне виверження. Не дай лаві накоїти лиха.

ЖІНКА : Так а що ж мені робити?

ВІЗИТЕР : Витягай її звідти швиденько. Ти послухай, що там робиться. Так плакати навіть для матері – це занадто. Все одно вона незабаром назбирає сліз і знову розридається. Ну, не стій, ворушись!

ЖІНКА : *(Підходить до дверей вбиральні, стукає)* Ну, виходьте вже.

МАТИ : То мені вже й поплакати вволю не можна?

ЖІНКА : Поговорімо трошки. Як ви доїхали?

МАТИ : Хіба я знаю, як я доїхала, чим я доїхала? Хіба в мене цим голова зайнята?

ЖІНКА : Я страшенно втомилася, кілька діб не спала. Стосовно нього ми, власне, все обговорили по телефону.

МАТИ : Хто це тобі тут «він»?

ЖІНКА : Син твій.

МАТИ : Мій син, а твій хто?

ЖІНКА : А мій чоловік. Але «чоловік» вимовляти довше, ніж «він».

МАТИ : Ну й нічого, в нас часу вдосталь.

ЖІНКА : Я ж кажу, я дуже втомилася.

МАТИ : Ти знаєш, що мені приємно з тобою поговорити. Я думала, що тобі зі мною теж. Чого ж ти мені тоді голову морочиш?

ЖІНКА : Я не морочу. Не маю такої звички. Але мені завтра на роботу. А ще помитися треба. Бо доведеться нам усім на твою пенсію жити.

МАТИ : А треба так, щоб не довелось.

ЖІНКА : Ну тоді давай швиденько домоворимо й я піду.

МАТИ : Я так розумію, просто тобі набридло зі мною розмовляти. Раніше ти не розповідала, що втомлена. Ну, погодься!

ЖІНКА : Ти, очевидно, мене не чуєш. Я вже півроку доглядаю твого сина.

МАТИ : Якби ти мене не вигнала, не вижила з хати, то зараз би так не втомлювалася.

(Візитер висовується з-за гардини і на мигах показує Жінці, щоб та не барилася.)

ЖІНКА : Не ворушімо минулого, бо це буде не на вашу користь.

(Візитер нетерпляче тицяє пальцем у годинник на руці.)

МАТИ : А на чию ж, на твою? Та всі знають, хто ти така!

ЖІНКА : Тільки про вас ніхто нічого не знає. Ви ж у нас янгол!

МАТИ : Бодай тобі язик усох! Який я тобі янгол?!

(Вже навіть Чоловік розхвилювався. Мало не схоплюється з ліжка, аби кинутись розбороняти.)

ВІЗИТЕР : Еге, якщо вони не припинять цю бучу, то в нього зараз тромб розсмокчеться. А найголовніше, цей, що з телефону, не дочекається й задрихне.

ЖІНКА : Гарзд, хай буде по-твоєму! Ти не янгол, ти – чортівка!

МАТИ : Замовкни!

ЖІНКА : Не замовкни! Кажу на неї «янгол» – вона ображається, кажу «чортівка» - казиться. Не знаєш уже, що їй і казати!

МАТИ : Янгол! А то я не розумію, що ти маєш на увазі під тим янголом!

ЖІНКА : От і чудово! Мені менше роботи – не треба пояснювати...

ВІЗИТЕР : *(Висуваючись з-за гардини, кричить.)* Отямтесь! Ближче до справи!
(Ховається.)

ЖІНКА : Продовжимо нашу дискусію завтра.

МАТИ : Тоді давай по суті.

ЖІНКА : Зробимо так, як домовились. Вдень я працюю. Після роботи забігаю сюди, потім – додому. Я думаю, вам теж не з руки, якщо ми будемо разом тут товктися.

МАТИ : Не з руки. До речі, на наступному тижні оформлюється продаж хати. На початку тижня отримаю гроші.

ЖІНКА : І квартира якраз знайшлася. Дві кімнати, а ще – величезна вітальня. Одна кімната – моя!

МАТИ : От і добре. Не будеш під ногами крутитися. В мене буде своя кімната, і я туди нікого не пускатиму. А синочок буде в вітальні.

ЖІНКА : З вашої пенсії платитимемо за електрику, воду, телефон, опалення, те-се... На мою зарплату будемо їсти-пити і вдягатись. Ну і щось для душі. Як сир у маслі кататимемось!

МАТИ : Здається, про все домовились?

ЖІНКА : Наче про все. Але якщо виникнуть ще якісь питання, то не сумніваюся, що з вашою допомогою ми їх вирішимо.

МАТИ : Ну, чим зможу – допоможу. А ти бач, як швидко з усім розібралась, хоч раніше й не стикалася з такими проблемами. Ну, начебто все, біжи.

ЖІНКА : *(Вдягає плащ, вішає на плече ридикюль.)*

МАТИ : А, мало не забула. Ніхто не приходив?

ЖІНКА : Друзі його приходили. Мене теж з роботи провідували. Ага, ще цей дядько ваш, волоцюга...

МАТИ : А твого дядька-хамла не було?

ЖІНКА : Аякже, заходив і мій дядечко. А, ще ж це нещастя, родич ваш... Як там його звуть... Ну той, що все ходить плітки розпускає... А, хай би йому грець... Одним словом, оце він іще був.

(Візитер децю знервовано вказує Жінці на годинника.)

ЖІНКА : Ну все, я побігла.

МАТИ : Біжи!

(Жінка виходить. Мати з мегери вмить перетворюється на турботливе, ніжне та привітне створіння – адже вона доглядає свого сина.)

МАТИ : Синку!.. Дитинко моя! *(Відвертається вбік.)* Це все через неї! Бодай її ще й не так скрутило! *(Знову повертається до сина, привітно усміхається. Вираз обличчя Чоловіка теж стає привітним. З любов'ю дивляться одне на одного. Чоловік ледве стримується, аби не заплакати. Мати витягає з валізи величезного рушника, йде до вбиральні. Візитер залишає свою схованку й виходить за двері. За хвилю Мати повертається з рушником у руках. Втирає рушником сльози, викручує рушник. З рушника крапає на підлогу. Мати вішає рушника сушитися.)*

МАТИ : Ось ми, нарешті, й залишилися з тобою вдвох... Розсмокчеться твій тромб, і ти одужаєш. Може, через рік, а може, й через місяць... А може й завтра, хтозна? Треба

тільки, щоб ти вірив у це. Адже поруч із тобою я, твоя мама... І весь час буду поруч. Я житиму заради тебе. Зараз ми все почнемо спочатку. Так, ніби ти щойно народився й уперше закричав. Я ще й досі чую твій перший крик. Тебе помили, загорнули в пелюшки, а потім принесли мені. Ти був така гарнюща. Ми все почнемо спочатку. Навіть будемо вчитися говорити. *(Мати дістає з валізи великий аркуш картону. На ньому намальовано абетку. Мати ставить його на пюпітр таким чином, щоб бачили, і глядачі, і Чоловік.)* Тобі видно? Коли захочеш щось сказати – моргай. Я буду показувати тобі по порядку літери. Ось так. На потрібній літері ти даси мені знак очима. Після кожної літери я починатиму спочатку. Поки не зберемо все слово. *(Чоловік заплющує очі на знак того, що він зрозумів. Починає моргати.)* Ага, ти вже хочеш щось сказати. Бачиш, як я одразу зрозуміла. Ну, давай. *(Починає водити пальцем по картону. Чоловік на потрібній літері робить знак, і Мати починає показувати спочатку.)* Я...т...е...б...е...л...ю...б...л...ю. Я тебе люблю. Так. М...а...м...о. Мамо. *(Кинувши літери, пригортає до себе сина. Якусь хвилю сидить, обнявши його. Потім встає, відходить.)* Я хочу, щоб ти мені щось пообіцяв. Пообіцяй, що ти не будеш плакати. Зовсім-зовсім не будеш! *(Чоловік моргає на знак згоди.)*

ВІЗИТЕР : *(Ззовні стукаючи в двері)* Тут хтось є?

МАТИ : Хто там?

ВІЗИТЕР : *(Відчиняє двері, заходить.)* Добрий вечір.

МАТИ : Добрий, синку, добрий.

ВІЗИТЕР : Я друг вашого сина.

МАТИ : Щось я вас не впізнаю.

ВІЗИТЕР : Роки змінюють людину. Скільки разів я сидів у вас на колінах, а ви мене пригощали цукерками...

МАТИ : Не пригадую! *(З недовірою)* А поверніться-но ось так.

ВІЗИТЕР : Я, коли почув, що трапилось, був шокований. Просто не міг не приїхати, хоч і ніч надворі. Як це сталося? Що з ним, чому він тут?

МАТИ : Підмазав у реєстратурі й пройшов...

ВІЗИТЕР : *(Вдає, що здивований.)* Як ви вгадали? Чи, може, ви так само заходили?

МАТИ : Авжеж. Я вже й казала, що в мене син тут лежить – все одно без хабара не пустили. Ну, кажіть.

ВІЗИТЕР : Ваш син на кілька років молодший від мене. Ми дружили в дитинстві. Він чудово грав у футбол. Далі він пішов у медицину. Кого ви тільки за нього не сватали, а він вчепився в цю голодранку. Їхні постійні сварки дуже засмучували його батька, себто, вашого чоловіка. До речі, скільки йому було, коли він помер?

МАТИ : Сімдесят. Він ще молодим міг дати фору. Серце мав здорове, нирки, раку не нажив. Молитися не молився, на прощу не ходив, але в душі вірив. Людям співчував.

Особливо жінкам. Все, бувало, бідкається, що ніде в світі чоловіки так рано не помирають, як у нас. А потім додає: «Шкода молодих вдовиць. Чим би їм зарадити?...»

ВІЗИТЕР : Щось я не дуже розумію.

МАТИ : Трьох жінок він мав на утриманні, крім мене. Годував, одягав, гроші давав.

Рано пішов, зовсім рано... Хто б знав, що такий мужчина візьме та й заgrimить із пожежної драбини? Там щабель був виламаний, а він не помітив. Недобачав останнім часом.

ВІЗИТЕР : У вас що, пожежа була?

МАТИ : У однієї з його молодниць. Через вікно тікав... *(З недовірою)* А що там, у футлярі?

ВІЗИТЕР : Скрипка. Просто скрипка.

МАТИ : А навіщо вам скрипка?

МАТИ : А я музикант... Скрипаль-віртуоз

МАТИ : Ой, як добре! Я люблю митців. Вони такі чуйні... І ви мені подобаєтесь, раз ви музикант. *(З недовірою)* А може б заграли нам?

ВІЗИТЕР : Коли?
МАТИ : А прямо зараз!
ВІЗИТЕР : Де?
МАТИ : А прямо тут!
ВІЗИТЕР : Тут?
МАТИ : Чи ви по лікарнях не граєте?
ВІЗИТЕР : Та ні, не можу.
МАТИ : А то ж чому?
ВІЗИТЕР : Тут мій друг дитинства лежить у безнадійному стані, а я візьму, та й заграю?
Ні, якось воно не по-людськи, чесно кажучи.
МАТИ : Чого ж не по-людськи? Ви ж знаєте, музика живить душу.
ВІЗИТЕР : Ну, це про здорових кажуть. Ваш син і так дуже вразливий, а почує скрипку – розчулиться, розплачеться. Вам потрібні його сльози?
МАТИ : Ні, я все що завгодно віддам, аби він не плакав. Не треба грати.
ВІЗИТЕР : Дякую за розуміння.
МАТИ : Але він же не розплачеться, якщо просто побачить скрипку, правда?
ВІЗИТЕР : Щось я не розумію...
МАТИ : А що тут розуміти? Відчиніть футляр і покажіть, що у вас там за скрипка така!
ВІЗИТЕР : Як, що за скрипка? Звичайна скрипка.
МАТИ : Ну, тоді ніщо не заважає вам її показати.
ВІЗИТЕР : Ви мені не вірите. Прикро.
МАТИ : Відчиняйте футляр!
ВІЗИТЕР : Ви натякаєте, що я вам збрехав. Я вам не брехун якийсь!
МАТИ : Ну то доведіть!
ВІЗИТЕР : Це ж ви звинувачуєте мене в брехні, отже, ви мусите й доводити.
МАТИ : Елементарно доведу. Давайте сюди футляр.
ВІЗИТЕР : Чому це я раптом мушу вам віддати свій футляр?
МАТИ : Якщо виявиться, що там скрипка, значить, ви не збрехали.
ВІЗИТЕР : Приберіть руки! Не смійте чіпати мої речі!
(Між Візитером і Матір'ю починається запекла боротьба. Мати намагається відібрати футляр, Візитер міцно вчепився й не випускає його з рук. Чоловік моргає, робить знаки бровами, ніби намагається перешкодити Матері... Перемагає в боротьбі Візитер – йому вдається висмикнути футляр.)
ВІЗИТЕР : Ви не зуміли довести, що я брешу. Отже, я не брехун.
МАТИ : Йдіть собі краще, бо я все одно вас викрию.
ВІЗИТЕР : А ви нівроку!
МАТИ : Ніякий ви не друг мого сина. Я вас не знаю. Ідіть звідси.
ВІЗИТЕР : Подивіться, що ви з сином зробили? Я боюсь, що наступна ваша спроба зробить йому тільки гірше. Ви мати, але якщо будете далі чинити в тому ж дусі, то станете для нього янголом смерті. Хоч люди й намагаються завше вкоротити одне одному віку, але все ж таки цю справу треба довіряти професіоналу.
(Мати підходить до свого сина, ласкаво гладить його по голові.)
МАТИ : Не бійся! Поки я жива, тебе пальцем ніхто не зачепить.
ВІЗИТЕР : Та ніхто й не збирався його чіпати. Це якась безглузда параноя.
МАТИ : Так-таки ніхто й не збирався?
ВІЗИТЕР : Ніхто.
МАТИ : А по-моєму, збирався!
ВІЗИТЕР : Хто?
МАТИ : Ти!

ВІЗИТЕР : *(Вдає, що вкрай здивований.)* Я?!

МАТИ : Ти, ти!.. Ти одразу мені не сподобався. Якийсь ти слизький!

ВІЗИТЕР : Ви мене з кимось плутаєте.

МАТИ : Я ще не зовсім здуріла!

ВІЗИТЕР : Та хіба ж я кажу, що ви здуріли? Що ви таке вигадуете?

МАТИ : Ти поводишся так, як я й гадала: не хочеш казати, хто ти насправді такий.

ВІЗИТЕР : Я музикант. І цим пишаюсь.

МАТИ : Шкода, що ти не пишашся тією професією, яку приховуєш.

ВІЗИТЕР : Та кажу ж вам: я музикант.

МАТИ : Не буває професій хороших і поганих. Для гончаря дощик - прикрість, а для хлібороба – радість. Кажу, ким ти працюєш? Чим займаєшся?

ВІЗИТЕР : *(Передумавши відмагатися)* Важка в мене робота. Працюю і вдень, і вночі. Нема часу навіть із сім'єю як слід побути. А так хочеться взяти в неділю сім'ю – і на пікнік у ліс. Щоправда сам я і в лісі буваю, і в горах. І по морю плаваю, і під небесами літаю. Але ж то по роботі. Попервах важкувато було, ніде правди діти. А потім звик. Бо обов'язок мій священний, його першому-ліпшому не довірять. Знаєте, яка це насолода – направляти палець, який тисне на спусковий гачок? А з яким хвилюванням чекаєш, коли ж заглухне по твоєму велінню двигун літака? А чи доводилося вам підривати бомбу? Чи падали перед вами долілиць, тремтячи зі страху, королі, президенти, прем'єр-міністри? Чи були ви коли-небудь у шкурі ката, який за королівським наказом мусить відрубати комусь голову? *(В захваті)* Обожаю свою професію!

МАТИ : Ясно. Ти – янгол смерті, Азраїл... Я й батька твого знала, а тепер і тебе згадала. Батько твій був майстер своєї справи. Що він зараз робить?

ВІЗИТЕР : *(На хвильку задумавшись)* На пенсію вийшов. У нього нерви розхиталися, тож трохи полежав у психіатричній лікарні. Для скорішої реабілітації йому запропонували написати мемуари. От він і пише. Через кожен дрібничку засмучується, плаче. Тільки з онуками й тішиться. Написав було покайного листа, хотів відправити, та колеги по конторі відрадили.

МАТИ : Шкода, що відрадили. Може б душа заспокоїлась. Скільки він душ загубив, ох-ох-ох...

ВІЗИТЕР : Як на мене, то ворушити минуле заради мемуарів – не найкращий спосіб лікування. Єдине втішає: маємо надію, що книжка швидко розійдеться. Вже домовилися про переклад англійською, французькою й німецькою мовами. Зараз оце ще японці з росіянами зацікавилися. Від японців взагалі надійшла цікава пропозиція. Вони хочуть зробити мікрофільм, щоб потім ці мемуари розмножити мільйонним накладом. Кажуть, це можливо завдяки низькій собівартості виробництва. А американці кажуть, що якщо видання буде привабливе, з кольоровими ілюстраціями, написане простою мовою, то воно навіть дитячу аудиторію охопить. Ну і китайською, звісно, плануємо перекласти. Китай – це окремий світ. За кількістю населення – третина людства.

МАТИ : А як він думає книжку назвати?

ВІЗИТЕР : «Нотатки Азраїла».

МАТИ : Чудово. Розійдеться вмить. Я б, наприклад, одразу ж купила.

ВІЗИТЕР : Не купуйте. Я вам презентую один примірник, з автографом. От тільки з цим китайським перекладом морока, ми всією сім'єю переживаємо. Там така партійна бюрократія! Невідомо, через скільки п'ятирічок воно зможе вийти друком. Треба чекати.

МАТИ : Здається, у них теж зараз мода на приватизацію?

ВІЗИТЕР : Ми тільки на це й сподіваємось. Якби під цей шумок знайшлася б можливість видати мемуари, то було б чудово. Вони б розійшлися неймовірним тиражем. І дітям, і онукам би вистачило.

МАТИ : Я дуже рада. Перекажуй йому мої вітання.

ВІЗИТЕР : А як не вигорить із приватизацією? От побачите: ця приватизація в сфері медицини, освіти й культури ще такого лиха накоїть у світі... Порушується співвідношення сил. Загострюються протиріччя. Расизм процвітає. То тут, то там спалахує війна.

МАТИ : Та хіба ж це лише через приватизацію?

ВІЗИТЕР : Безперечно, ні. Але вона виступає каталізатором. Я боюся, якщо далі так піде, то накриються наші плани в Китаї... Дуже вже люди страждають. Мені часто доводиться бувати в тих краях. Боляче дивитися.

МАТИ : А чого ти за них хвилюєшся? Не журись, без тебе розберуться.

ВІЗИТЕР : Оце говорив-говорив, аж у горлі пересохло. Не заперечуйте, якщо я візьму з холодильника щось попиту?

МАТИ : Бери, якщо там щось є.
(Візитер іде до холодильника, бере пляшку газованої води, відкриває.)

ВІЗИТЕР : А ви будете?

МАТИ : Ні, дякую.

ВІЗИТЕР : *(П'є прямо з пляшки.)* Ну, хто я такий, ми з'ясували, отже, нема чого ходити околяса.

МАТИ : Я приблизно уявляю, що ти скажеш, однак кажи.

ВІЗИТЕР : Переді мною поставили завдання, але я маю отримати вашу згоду.

МАТИ : А раніше ніякої згоди не треба було. Хоч там згода чи незгода, а ви свою справу робили.

ВІЗИТЕР : То було раніше. Зараз же демократизація, права людини – де воно тільки й береться на нашу голову... Тож я прошу вашої згоди.

МАТИ : Господь із тобою! Як ти собі це уявляєш? Як я можу дати на таке згоду?

ВІЗИТЕР : Але ж на те є поважні причини.

МАТИ : Для вас вони, може, й поважні. А мені до них байдуже.

ВІЗИТЕР : Є такі, які навіть для вас будуть поважними.

МАТИ : Наприклад?

ВІЗИТЕР : Та їх стільки... Не знаю, з чого й почати.

МАТИ : А ти кажи всі одразу. Подивимось, що там у вас за поважні причини...

ВІЗИТЕР : Скажіть, будь ласка, у вашого сина є шанси одужати?

МАТИ : У нього малесенький тромб. Щойно він розсмокчеться, мій син встане й піде. Оце ваша поважна причина?

ВІЗИТЕР : Дивно, що ви так недооцінюєте проблему. «Малесенький тромб». Через цей «малесенький тромб» він зараз лежить пластом.

МАТИ : Тромб розсмокчеться – і не буде поважної причини.

ВІЗИТЕР : А коли він розсмокчеться?

МАТИ : Не знаю, але розсмокчеться.

ВІЗИТЕР : Через місяць? Через рік? Через п'ять років? Коли?

МАТИ : Ну, цього я не знаю. Але розсмокчеться, байдуже, коли.

ВІЗИТЕР : Тобто, ви згодні чекати?

МАТИ : А ти сумніваєшся? Власне, а що в цьому дивного? Я на пенсії. Робити мені нема чого. Крім сина, мене на цьому світі ніхто й ніщо не тримає. Хата моя не сьогодні-завтра продасться. Куплю собі тут квартиру й доглядатиму за сином.

ВІЗИТЕР : Хіба купівля квартири вирішить проблему?

МАТИ : Великою мірою так.

ВІЗИТЕР : Та вашої пенсії не вистачить навіть на комунальні витрати.

МАТИ : Ще ж невістка заробляє.

ВІЗИТЕР : Я б не радив вам сильно на неї розраховувати. Все-таки молода жінка...

МАТИ : Та я їй ніколи не довіряла, і зараз не збираюся. Просто мій покійний чоловік прикупив про всяк випадок земельну ділянку. Прямо на березі моря, п'ятнадцять соток. Я її

продам. Зараз це чималі гроші. Покладу їх у банк під відсотки. На місяць виходитиме в гіршому випадку в десять разів більше, ніж зараз маємо разом із невісткою. От нам і вистачить, і нікому кланятись не треба.

ВІЗИТЕР : Але нехай вас не вводять в оману теперішні високі відсоткові ставки. Завтра вони можуть упасти. А готівка їсти не просить. Так що й готівки теж собі залиште. До того ж, вам навіть на хвилину не можна буде вийти з дому. Як ви сина самого залишите? Ніби ви не в курсі, скільки часу займає просто піти заплатити за електроенергію. Півдня, не менше. Та ще півдня – за телефон. А ще ж за воду...

МАТИ : Та це все можна вирішити. Попрошу когось, дам трохи зверху, людина піде й заплатить. Як то кажуть, хто платить гроші, той замовляє музику.

ВІЗИТЕР : А якщо він ваші гроші поцупить?

МАТИ : Хто?

ВІЗИТЕР : Ну той, кого попросите за електрику заплатити.

МАТИ : Ну то я надійну людину проситиму. Наприклад, консьержа будинку, де буде квартира.

ВІЗИТЕР : О, я дивлюся, ви надто довіряєте консьержам.

МАТИ : Очевидно, ти не в курсі, скільки люди платять відступного, аби влаштуватися консьержем. Це солідне капіталовкладення.

ВІЗИТЕР : Як у вас усе продумано!

МАТИ : А як інакше? Це ж мій син!

ВІЗИТЕР : Вибачте за нетактовне запитання, але скільки вам років?

МАТИ : Сімдесят.

ВІЗИТЕР : А якщо він двадцять років пролежить із цим тромбом?

МАТИ : Тоді буде дев'яносто.

ВІЗИТЕР : А як ви можете бути так упевнені, що доживете до тих дев'яноста?

МАТИ : Якщо є надія, що він підведеться з койки, то доживу.

ВІЗИТЕР : Не варто бути такою впевненою в цьому.

МАТИ : (Бере в руку ковінку.) А це ж ще чому?

ВІЗИТЕР : Ні, це ви мені спочатку дайте відповідь: як ви все це собі уявляєте?

МАТИ : Ну, вранці встала собі, поїла огірків. Випила склянку води з лимоном. В обід невеличкий шматочок сиру – з сірникову коробочку... Яблучко. Маленьку баночку йогурту. Пополудні – тарілочку салату з помідорів та огірків. Але без олії. На ніч садовину якусь – по сезону. Склянку молока. На фільми жахів я не ходжу. На транспорті не їжджу. Не курю. В чергах не стою. Три білих смерті не вживаю. А чого ти так здивувався? Не знаєш, що таке білі смерті? Ну те, що тобі полегшує роботу: борошно, цукор і сіль. Ходжу багато. То що мені заважає довго жити?

ВІЗИТЕР : Я бачу, ви вже підготувалися до такого самозречення.

МАТИ : Неправильне слово ти добрав, самозречення – це інше. Самозречення – це коли ти жертвуєш собою. А я – мати. Це не самозречення, це мій обов'язок.

ВІЗИТЕР : А як же я? Вам мене не шкода? Мене хіба не мати народила?

МАТИ : Це ти до чого?

ВІЗИТЕР : Я не можу виконати свій обов'язок. Ви ж згоди не даєте!

МАТИ : Годі просторікувати. Ти вільний, можеш іти.

ВІЗИТЕР : Я-то піду, але про черговий ранг тоді можу забути. Ви ж мати. Вас повинна турбувати доля дітей.

МАТИ : Ось тому я й тут.

ВІЗИТЕР : Матір'ю бути дуже непросто! Материнство – це річ надзвичайна. Недаремно ж кажуть: «У матері серце болить, як дітки плачуть». Справжня мати всіх дітей світу ладна під крильце взяти. Не та мати, що народила, а та, що вигодувала, виростила, на ноги поставила. Материнство не кожній до снаги...

МАТИ : Що це ти моїми словами заговорив?

ВІЗИТЕР : Дайте мені договорити, будь ласка. Я теж ніби ваше дитя. Ледь стримуюся, аби не назвати вас мамою. Мамо! Мамочко! Матусю!

МАТИ : Припини блазнівати!

ВІЗИТЕР : Вибачте, я хотів сказати зовсім інше. Просто ви, мабуть, не хочете мене зрозуміти.

МАТИ : Ти хочеш, аби я заради твого підвищення по службі погодилась віддати тобі свого сина. Ану давай, забирайся звідси! Збирай свої манатки, і щоб духу твого не було! Тобі що, незрозуміло? Геть!

ВІЗИТЕР : Тоді дозвольте, я заберу замість нього вас.

МАТИ : Ти думаєш, що мелеш?

ВІЗИТЕР : Ну ви ж все готові були віддати заради сина? А життя, бач, шкода...

МАТИ : Якщо я піду, він залишиться зі своєю жінкою. А я їй не довіряю. Якщо вона його кине, хто його догляне, сердешного? Так що краще йди собі звідси.

ВІЗИТЕР : *(Виходячи з себе)* Якщо ви по-хорошому не розумієте, то доведеться застосувати силу! Я вас попереджаю! Я застосую силу!

МАТИ : *(Беручи ковінку, наче шаблю)* Ану ж спробуй лишень!

ВІЗИТЕР : *(Дістає косу.)* Ви мене виводите з себе! Дуже шкода, що мушу піднімати руку на літню людину. Пробач мені, Боже...

(Починають кружляти одне навколо одного, вичікуючи слушного моменту для нападу. Чоловік починає сильно хвилюватися. Раптом Візитер завдає удару косою, мати майстерно парує. Візитер знову б'є, Мати парує.)

МАТИ : Бачиш, я вмю оборонятися! Так що не марнуй сил. Іди собі з добра ума, поки не отримав на горіхи.

ВІЗИТЕР : Мене ще ніхто не перемагав! До того ж, двобій – це не лише оборона.

МАТИ : Не перемагав, бо ти взяв моду тікати. От і вся твоя бойова звияга. А я тобі навіть тікати не пропоную. Попрощайся собі та йди.

(Візитер знову азартно атакує, Мати вміло обороняється.)

ВІЗИТЕР : Моя тактика – атакуй і перемагай. Це дає можливість не гаяти час на такі дурниці, як оборона. У тебе бойового досвіду менше. Так що кинь зброю. Кинь, поки я добрий.

(Візитер, хизуючись силою та спритністю, перекидає косу з руки в руку, демонструє всі прийоми, на які здатен. Знову атакує. Мати, мов тореадор, ледь помітно відходить убік та ковінкою підштовхує Візитера в напрямку його руху. Той з усього розгону гепеться об стіну й стає, похитуючись. Мати блискавично кидається на нього ззаду, хапає за шкірку, долілиць валить на підлогу. Наступає Візитерові на руку, змушуючи випустити косу, відштовхує її ногою вбік.)

МАТИ : Я тебе попереджала...

ВІЗИТЕР : Що ти тепер зі мною зробиш?

МАТИ : А чого б тобі хотілося?

ВІЗИТЕР : З честю померти.

МАТИ : Смерть – це смерть. Знищення. Не материнська це справа. Поки я не передумала, хутко встав і пішов звідси! *(Піднімає з підлоги косу. Візитер похнюплено підводиться.)*

МАТИ : Та батькові привіт передай. Скажи, що вітаю його з виходом книжки. Якщо підпише й пришле – з задоволенням прочитаю. Ну, бажаю йому великих тиражів...

(Лунає телефонний дзвінок. Мати, не випускаючи з руки коси, бере слухавку.)

МАТИ : Ало.

ЖІНКА : *(Схвильованим голосом)* Це я.

МАТИ : Ти? А що сталося? Ти хіба не пішла додому?

ЖІНКА : Пішла. Але повернулася. Хочу вибачитись перед вами.

МАТИ : А звідки ти телефонуєш?

ЖІНКА : З реєстратури. Так... Ми разом доглядатимемо мого чоловіка, поки не розсмокчеться тромб.

МАТИ : Ясно. Ну і ти мені пробач... Іди, спочинь. *(Кладе слухавку.)*

МАТИ : *(До Візитера)* А ти чого тут товчешся?

ВІЗИТЕР : А... Ви мені інструмент не віддасте?

МАТИ : Ще чого! Йди звідси.

ВІЗИТЕР : Сподіваюсь, ми ще колись побачимось. Якщо мене не виженуть з роботи. Можна вам щось сказати?

МАТИ : Кажі.

ВІЗИТЕР : Зараз будь-які мої слова – порожній звук. Поживете – побачите. Але не забувайте: людина – тяжка ноша.

МАТИ : Це ж мій син, а своя ноша не тягне!

ВІЗИТЕР : Господи, що ж це за любов така, що ж це за впертість? Якщо так далі піде, то вони ще й рай на землі побудують. Хтозна...
(Візитер виходить за двері...)

МАТИ : Ну, з цим розібралися. Як тільки з іншими Азраїлами бути? *(Чоловік моргає очима.)*

МАТИ : *(Кидаючись до абетки)* Кажі, синку. Так. Р...о...з...к...а...ж...и м...е...н...і к...а...з...к...у. Розкажи мені казку? Ах ти ж моє сонечко, ти ж мій розумничок! Звичайно, розповім, кому ж мені ще розповідати? Буду сидіти й розповідати тобі казочки. *(Вмикає радіо, вмищується в крісло поруч із сином. Заходить Жінка, сідає на койку біля Чоловіка, бере його руку, нестить. Мовчки слухає.)*

МАТИ : Було це чи не було... Колись давним-давно, коли блоха борода голила, верблюдиця книжки читала, а я в люльці матір колисала...Скрізьправили жорстокі правителі... А злі люди ходили по землі під виглядом янголів смерті... А добрі люди... вимикали телевізори... аби не бачити як падають молоді здорові хлопці... Мов скошені... Наче небеса розпочали свої криваві жнива... Люди перестали купувати журнали, перестали читати газети... Першими схаменулися матері... Спочатку одна, потім ще одна, ще, ще.. Потім разом зі своїми чоловіками повиходили на вулиці...
(Голос Матері поступово стихає. Беззвучно продовжує вона розповідати свою казку...)

КІНЕЦЬ

Перша редакція: 19 липня 1994, Стамбул.

Друга редакція: 26 січня 1996, Стамбул.